

Rapport 2006:44 R

Kartläggning av stipendier
som studiefinansiering i
forskarutbildning

Redovisning av ett regeringsuppdrag

Högskoleverket • Luntmakargatan 13 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

Kartläggning av stipendier som studiefinansiering i forskarutbildning

Redovisning av ett regeringsuppdrag

Utgiven av Högskoleverket 2006

Högskoleverkets rapportserie 2006:44 R

ISSN 1400-948X

Innehåll: Högskoleverket, avdelningen för statistik och analys, **Marie Kahlroth** och
juridiska avdelningen, **Caroline Cruz**

Formgivning: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Högskoleverkets vaktmästeri, Stockholm, november 2006

Tryckt på miljömärkt papper

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	7
Uppdrag till Höskoleverket	7
Definitioner och avgränsning av uppdraget	7
Metod	8
Finansieringsformer och deras reglering	9
Stipendier för studiefinansiering –resultatredovisning	11
Egeninrättade stipendier	12
Donationsstipendier	14
Stipendier per vetenskapsområde	15
Stipendier för forskningsförberedande utbildning	16
Lärosätenas riktlinjer	16
Konsekvenser av minskat bruk av stipendier för studiefinansiering	19
Ekonomiska konsekvenser	19
Rättsliga konsekvenser	21
Tidigare förslag	25
Höskoleverkets reflektioner	27
Bilaga 1. Kvantitativa uppgifter	29
Tabell 1. Egeninrättade stipendier 2005	29
Tabell 2. Egeninrättade stipendier 2006	30
Tabell 3. Donationsstipendier 2005	31
Tabell 4. Donationsstipendier 2006	32
Bilaga 2. Kvalitativa uppgifter	33
Sammanställning av svar och bifogade riktlinjer	33
Bilaga 3	41
Sammanställning av uppgifter ur lärosätenas årsredovisningar	41
Bilaga 4. Enkät och brev till lärosätena	43
Höskoleverket kartlägger stipendier för doktoranders studiefinansiering	43
Sändlista	44

Sammanfattning

Högskoleverket har på uppdrag av regeringen kartlagt i vilken omfattning stipendier för doktoranders studiefinansiering utbetalas av universitet och högskolor samt vilka regler och rutiner lärosätena har för hanteringen av stipendier.

År 2005 försörjdes 1 918 doktorander någon period under året av stipendier. Drygt 500 av stipendierna var sådana som lärosätena själva hade inrättat. Antalet donationsstipendier var knappt 300, medan drygt 1 100 stipendier kom från externa finansiärer.

Det är främst de äldre universiteten och fackhögskolorna som använder stipendier som studiefinansiering i forskarutbildningen. Egeninrättade stipendier förekommer år 2006 mest inom tekniskt vetenskapsområde, medan donationsstipendier är vanligast inom humanistisk- samhällsvetenskapligt vetenskapsområde.

Flera lärosäten har ändrat sina riktlinjer och inrättar inte längre stipendier som studiefinansiering i forskarutbildning. Antalet egeninrättade stipendier har minskat från 515 år 2005 till 350 stipendier innevarande år. Att ersätta dessa 350 stipendier med utbildningsbidrag skulle inte innebära någon större kostnadsökning totalt sett. För doktoranderna skulle nettointkomsten i allmänhet bli betydligt lägre med utbildningsbidrag, men de skulle få en bättre social trygghet än stipendiater har. Om man i stället skulle ersätta stipendierna med doktorandanställningar skulle kostnaden öka från 22 till 50 miljoner kronor, dvs. mer än fördubblas. För doktoranderna skulle en sådan förändring emellertid innebära en bra ekonomisk och social situation.

Lärosätenas donationsmedel är i allmänhet bundna till att användas som stipendier och kan därför inte användas för utbildningsbidrag eller anställningar. De förefaller dock i många fall kunna användas som stipendier för andra ändamål än just studiefinansiering, exempelvis för resor och konferenser. Några lärosäten använder stipendier för grundutbildning i forskningsförberedande syfte.

För att stärka rättssäkerheten för doktorander som finansieras med stipendier anser Högskoleverket att

- det bör skapas en standardförsäkring som omfattar stipendiater,
- det bör införas krav på finansieringsplan i högskoleförordningen,
- lärosätenas användning av stipendier bör regleras.

Inledning

Universitet och högskolor får inte använda medel från statsbudgeten till stipendier för doktoranders studiefinansiering. Detta föreskrivs i regleringsbrevet sedan 1998. Enligt regeringens mening är det inte heller lämpligt att andra medel som lärosätena förfogar över används till stipendier om medlen i stället kan användas till anställning eller utbildningsbidrag. Tillgänglig statistik ger dock inga uppgifter om vilken typ av stipendier som doktoranderna har. (*Forskning för ett bättre liv, prop. 2004/05:80, s. 134.*)

Uppdrag till Högskoleverket

Högskoleverket fick i regleringsbrev för 2006 (U2005/9498/E) i uppdrag att kartlägga vilka olika former av stipendier för doktoranders studiefinansiering som utbetalas av universitet och högskolor. Regeringen efterfrågar också en redovisning av vilka regler och rutiner universitet och högskolor har för hanteringen av stipendier. I uppdraget ingår att med stöd av kartläggningen göra en bedömning av omfattningen av totala antalet doktorander som försörjs genom stipendier och totalt utbetalade stipendiemedel.

Utifrån kartläggningen och bedömningen av omfattningen ska verket också analysera de rättsliga och ekonomiska förutsättningarna för, och konsekvenserna av, olika alternativ för ytterligare begränsningar av universitets och högskolors möjlighet att använda stipendier för att finansiera doktoranders studiefinansiering.

Definitioner och avgränsning av uppdraget

Doktorandernas studiefinansiering redovisas i Högskoleverkets nationella uppföljningsdatabas, NU-databasen, och i statistiskt meddelande (SM), som publiceras av Högskoleverket tillsammans med Statistiska centralbyrån. Uppgifterna baseras på lärosätenas inrapportering i det studieadministrativa dokumentationssystemet Ladok. År 2005 fanns 21 760 aktiva forskarstuderande (*Universitet och högskolor. Forskarstuderande och examina i forskarutbildningen 2005, UF 21 SM 0601*). Drygt 1 900 doktorander finansierade sin forskarutbildning med stipendier, åtminstone under en del av året (samma doktorand kan ha flera försörjningsformer under terminen). Det innebär att nio procent av de aktiva doktoranderna någon gång under året försörjdes av stipendier.

Stipendier definieras enligt Nationalencyklopedin som ekonomiskt understöd för bl.a. studerande för studier och resor, tillkomna genom anslag och donationer för angivna ändamål. Stipendier avsedda för mottagarens utbildning är skattefria enligt 8 kap. 5 § inkomstskattelagen (1999:1229).

En stor del av stipendierna för studiefinansiering i forskarutbildning är sådana som doktoranderna söker från olika externa stiftelser och fonder och som betalas ut direkt till doktoranderna, här benämnda ”externa stipendier”. Lärosätena inrättar också själva stipendier för studiefinansiering i forskarutbildning, här benämnda ”egeninrättade”. Dessutom finns stiftelser knutna till ett antal lärosäten och avkastning från stiftelserna används i många fall som stipendier för studiefinansiering i forskarutbildning. Dessa benämns här ”donationsstipendier”.

Högskoleverket har tolkat uppdraget så att kartläggningen ska gälla stipendier inrättade av sådana medel som lärosätena själva i någon mån förfogar över, dvs. egeninrättade stipendier och donationsstipendier.

Metod

Av forskarutbildningsstatistiken går det inte att urskilja hur många stipendier som finns av de olika kategorierna och de uppgifter som regeringen efterfrågar kan inte hämtas ur några centrala register. För att få reda på vilka olika former av stipendier som lärosätena utbetalar för studiefinansiering har Högskoleverket gjort en enkät bland 20 lärosäten. Samtliga har besvarat enkäten. Universiteten och högskolorna har valts ut på grund av att

- stipendier förekommer som studiefinansiering vid lärosätet (under något av de tre senaste åren enligt forskarutbildningsstatistiken) eller
- lärosätet i sin årsredovisning för 2005 har redovisat att medel under året har avsatts som stipendier för doktoranders studiefinansiering.

I enkäten (se bilaga 4) efterfrågas dels kvantitativa uppgifter, dels kvalitativa uppgifter vad gäller regelverk etc. Eftersom det innebär ett omfattande arbete för lärosätena att ta fram de uppgifter som efterfrågas har verket begränsat perioden för redovisning till två år. Verket bedömde det angeläget att få in så aktuella uppgifter som möjligt eftersom regelverken kan ha ändrats nyligen.

Enkäten har ställts till rektor. Verket har bitt varje lärosäte uppge en kontaktperson för konsultation vid eventuella oklarheter. Ett flertal kontakter har förekommit efter insamlingstidens slut, såväl i form av e-post som via telefon. I vissa fall har kompletterande uppgifter inhämtats från lärosätenas hemsidor.

I de gemensamma bestämmelserna i regleringsbrevet för universitet och högskolor 2005 (U2004/5173/DK) var ett av åiterrapporteringskraven att lärosätena skulle redovisa omfattningen av de medel som totalt avsatts för studiefinansiering i forskarutbildning. Lärosätena skulle också redovisa hur medlen fördelats på anställningar som doktorand, utbildningsbidrag och övriga finansieringsformer, samt antalet doktorander per finansieringsform. Högskoleverket har jämfört uppgifterna om avsatta medel för stipendier i lärosätenas årsredovisningar med de svar som inkommit via enkäterna. I en del fall har det funnits stora olikheter och verket har då bitt om kommentarer. Se vidare i bilaga 3.

Finansieringsformer och deras reglering

Hur doktoranderna finansierar sin utbildning har konsekvenser för doktorandernas sociala trygghet och rättssäkerhet. En doktorand kan finansiera sina studier genom bl.a. anställning, utbildningsbidrag och stipendier.

I 5 kap. högskoleförordningen (1993:100) regleras anställning som doktorand. Utbildningsbidrag regleras i förordningen (1995:938) om utbildningsbidrag för doktorander. Till skillnad från doktorandanställning och utbildningsbidrag är stipendier inte en reglerad finansieringsform. Många universitet och högskolor har därför riktlinjer för hantering av stipendier.

Enligt regleringsbrev avseende gemensamma bestämmelser för universitet och högskolor m.m. ska minst 75 procent av de medel som universitet och högskolor avsätter för studiefinansiering inom forsknings- och forskarutbildningsanslagen användas för doktorandanställningar.

En anställd doktorand är både student i högskoleförordningens mening och arbetstagarare. Det medför bl.a. att lagen (1982:80) om anställningsskydd (LAS) samt regler om sjukpenning och föräldrapenning i lagen (1962:381) om allmän försäkring är tillämpliga. En anställning är därför den finansieringsform som ger doktoranden den bästa sociala tryggheten och rättssäkerheten.

Alla doktorandanställningar som till någon del finansieras med högskolans anslag för forskning och forskarutbildning måste utannonseras. Detta gäller inte om det är fråga om ett utbildningsbidrag som övergår i anställning som doktorand.

Utbildningsbidrag för doktorander kan lämnas till den som antas, eller redan har antagits, till en forskarutbildning vid ett statligt lärosäte eller vid Handelshögskolan i Stockholm. Bidraget vid heltidsstudier uppgår för närvarande till 14 400 kronor per månad. Utbildningsbidraget får lämnas för högst tolv månader i sänder, s.k. bidragsår. Om utbildningsbidraget ges för heltidsstudier får det lämnas för högst två år och fem månader. Det är möjligt att få stöd för längre tid om det finns särskilda skäl, såsom t.ex. ledighet på grund av sjukdom eller vid föräldraledighet.

Utbildningsbidraget är skattepliktigt och pensionsgrundande, men lärosätena betalar inga sociala avgifter. Bidraget ger alltså ingen sjukpenninggrundande inkomst. En doktorand med utbildningsbidrag har i stället rätt att behålla bidraget vid hel studieoförmåga under bidragstiden på grund av bl.a. sjukdom, föräldraledighet och förtroendeuppdrag. Bidraget ger på så vis ett visst skydd. Personer som studerar med utbildningsbidrag har dock ett sämre skydd än personer som har en anställning som doktorand.

För att doktorandens studietid inte ska förkortas genom att utbildningsbidrag utgått för tid då doktoranden inte kunnat ägna sig åt forskarutbildning krävs att bidraget förlängs i motsvarande mån. Doktorander kan dock nekas förlängning med hänvisning till att högskolan enligt högskoleförordningen "får" och inte "skall" förlänga bidraget.

Den som har fått utbildningsbidrag ska efter ansökan anställas som doktorand senast när två år återstår till doktorsexamen. Detta framgår av 5 kap.

4 § högskoleförordningen. Till denna bestämmelse hänvisar 5 § förordningen om utbildningsbidrag för doktorander.

Forskarstudier kan helt eller delvis finansieras via stipendier. Stipendier inrättas ofta med medel från privata fonder och forskningsstiftelser och kan i vissa avseenden ses som ekonomiskt fördelaktiga, eftersom beloppen som betalas ut oftast är högre än utbildningsbidraget efter skatt. Skydds nätet är emellertid dåligt för doktorander som finansierar sina studier genom stipendier eftersom stipendierna normalt inte är beskattade och därmed inte heller räknas som inkomst i de olika trygghetssystemen.

Stipendier för studiefinansiering – resultatredovisning

Högskoleverket har kartlagt vilka former av stipendier för studiefinansiering i forskarutbildning som förekommer vid lärosätena samt vilka regler och rutiner som finns för hanteringen av dessa. Av kartläggningen framgår att sex lärosäten¹ använder sig av stipendier för studiefinansiering i forskarutbildning i större omfattning. Sju av de tillfrågade lärosätena har varken under 2005 eller 2006 betalat ut stipendier för studiefinansiering och vid ytterligare fyra lärosäten har endast ett fåtal stipendier per år betalats ut.

Förekomst av stipendier	Egeninrättade stipendier		Donationsstipendier	
	2006	2005	2006	2005
Lärosäte				
Uppsala universitet	X	X	X	X
Lunds universitet				
Göteborgs universitet	X	X	X	X
Stockholms universitet	X	X	X	X
Umeå universitet	X	X		
Linköpings universitet		X	X	X
Karolinska institutet		X		
Kungl. Tekniska högskolan	X	X		
Chalmers	X	X		
Luleå tekniska universitet	X	X		
Sveriges lantbruksuniversitet				
Handelshögskolan i Stockholm	X	X	X	X
Karlstads universitet			X	X
Växjö universitet				
Örebro universitet				
Mittuniversitetet	X	X		
Högskolan i Kalmar				
Malmö högskola				
Mälardalens högskola			X	
Södertörns högskola				

Beträffande donationsstipendier anger lärosätena att medlen är bundna till att användas som stipendier enligt stiftelseurkunden eller motsvarande.

Lunds universitet har varken egeninrättade eller donationsstipendier för studiefinansiering i forskarutbildning. Universitetsanknutna stiftelser finansierar däremot resor, konferenser etc. inom ramen för verksamheten.

1. Merparten av de utbetalade stipendierna 2005–2006 finns vid Uppsala universitet, Göteborgs universitet, Stockholms universitet, Kungl. Tekniska högskolan, Chalmers samt vid Handelshögskolan i Stockholm.

Handelshögskolan i Stockholm redovisar många stipendier, men de flesta av dem är deltidstipendier och betalas ut som komplement till annan finansiering.

Flera lärosäten har ändrat regelverket på senare år och använder inte längre stipendier för studiefinansiering i forskarutbildning. Externa stipendier används dock fortfarande.

Under 2005 betalade universitet och högskolor ut 515 egeninrättade stipendier, motsvarande 37 miljoner kronor, för studiefinansiering i forskarutbildning. Merparten av stipendierna var avsedda att finansiera forskarstudier med en aktivitet om lägst 80 procent. Därutöver fick 292 doktorander donationsstipendier – till största delen för finansiering av deltidstudier. Det innebär att drygt 800 doktorander fick stipendier direkt via sina lärosäten under någon period av 2005. Totalt var det 1 918 doktorander som någon gång under 2005 hade stipendium som försörjningsform. (Se vidare i *Universitet och högskolor. Forskarstuderande och examina i forskarutbildningen 2005*. UF 21 SM 0601.) Således finansierades drygt 1 100 doktorander någon gång under 2005 av stipendier från externa finansiärer.

Under 2006 inrättas färre stipendier för studiefinansiering och donationsmedlen används i större utsträckning till resestipendier och liknande än tidigare. Enligt redovisningarna från universiteten och högskolorna kommer antalet egeninrättade stipendier under 2006 att ha sjunkit till 350. Även donationsstipendierna minskar i antal.

Egeninrättade stipendier

Flera lärosäten har ändrat regelverket och tillåter inte längre stipendier för studiefinansiering i forskarutbildning. Fakultetsnämnderna inom samma lärosäte kan dock ha olika regler.

Av de totalt 20 tillfrågade universiteten och högskolorna inrättar nio lärosäten stipendier för studiefinansiering i forskarutbildning 2006. År 2005 var antalet lärosäten elva. Totalt betalade lärosätena ut cirka 24 miljoner kronor som egeninrättade stipendier för studiefinansiering i forskarutbildning under 2006, dvs. en minskning med 13 miljoner jämfört med året innan. Även antalet stipendier och totalt utbetalat stipendiebelopp per lärosäte har minskat kraftigt, utom vid Luleå tekniska universitet, där utvecklingen har gått i motsatt riktning.

Lärosäte	Antal stipendier 2006	Summerat belopp 2006 (tkr)	Antal stipendier 2005	Summerat belopp 2005 (tkr)
Uppsala universitet	36	2 171	60	5 270
Lunds universitet	0	0	0	0
Göteborgs universitet	30	1 352	55	4 546
Stockholms universitet	26	1 702	53	3 584
Umeå universitet	3	220	3	220
Linköpings universitet	0	0	4	675
Karolinska institutet	0	0	93	3 662
Kungl. Tekniska högskolan	78	6 679	88	7 267
Chalmers	70	6 277	75	7 884
Luleå tekniska universitet	27	2 957	15	1 596
Sveriges lantbruksuniversitet	0	0	0	0
Handelshögskolan i Stockholm	74	1 815	61	1 689
Karlstads universitet	0	0	0	0
Växjö universitet	0	0	0	0
Örebro universitet	0	0	0	0
Mittuniversitetet	6	859	8	647
Högskolan i Kalmar	0	0	0	0
Malmö högskola	0	0	0	0
Mälardalens högskola	0	0	0	0
Södertörns högskola	0	0	0	0
Totalt	350	24 032	515	37 039

Antal egeninrättade stipendier samt totalt stipendiebelopp (tusental kronor) vid de 20 tillfrågade lärosätena 2005 och 2006. Observera att stipendierna kan variera i omfattning beroende på hur stor andel av heltidsstudier de avser att finansiera. Se vidare i bilaga I.

Under 2005 betalades knappt hälften av det totala beloppet av egeninrättade stipendier ut inom tekniskt vetenskapsområde. År 2006 är dominansen än mer markant, då betalades 70 procent av beloppet inom tekniskt vetenskapsområde. Där är också de genomsnittliga stipendiebeloppen högre än inom övriga vetenskapsområden (se vidare i bilaga I, tabell 1–2). Vid Chalmers tekniska högskola och Mittuniversitetet används stipendier endast för gästdoktorander, dvs. doktorander som kommer hit enbart i avsikt att studera.

Inom medicin har stipendier använts relativt mycket som studiefinansiering i forskarutbildning. Antalet stipendier har dock minskat kraftigt, eftersom såväl Karolinska institutet som Sahlgrenska akademien vid Göteborgs universitet nyligen har ändrat sina riktlinjer. Även inom naturvetenskapligt vetenskapsområde har användningen av egeninrättade stipendier minskat sedan 2005, främst beroende på att Stockholms universitet har minskat antalet stipendier.

Inom humanistisk-samhällsvetenskapligt vetenskapsområde är det främst Handelshögskolan i Stockholm som använder stipendier. Men där används de huvudsakligen som tillägg till doktorander med utbildningsbidrag, eftersom man vill att dessa ska följa doktorandlönestegen.

Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) inrättar inte stipendier för doktorander-
nas studiefinansiering. Däremot betalar SLU ibland ut stipendier till SIDA-
finansierade gästdoktorander under den tid de studerar vid SLU. Det före-
kommer också att SLU betalar ut stipendier till EU-finansierade doktorander.
Detta sker dock endast i liten omfattning och SLU har inte uppfattat sådana
stipendier som egeninrättade och därför inte redovisat dem i enkäten.

Donationsstipendier

Donationsstipendier förekommer i mindre omfattning än egeninrättade och
oftast för finansiering av forskarstudier på deltid. För år 2006 redovisar sju
lärosäten denna finansieringsform för doktorander, jämfört med sex lärosäten
år 2005.

Lärosäte	Antal stipendier 2006	Summerat belopp 2006 (tkr)	Antal stipendier 2005	Summerat belopp 2005 (tkr)
Uppsala universitet	17	1 427	26	1 918
Lunds universitet	0	0	0	0
Göteborgs universitet	11	945	12	749
Stockholms universitet*	187	4 958	208	4 511
Umeå universitet	0	0	0	0
Linköpings universitet	3	275	3	275
Karolinska institutet	0	0	0	0
Kungl. Tekniska högskolan	0	0	0	0
Chalmers	0	0	0	0
Luleå tekniska universitet	0	0	0	0
Sveriges lantbruksuniversitet	0	0	0	0
Handelshögskolan i Stockholm	51	1 865	42	1 958
Karlstads universitet	1	85	1	85
Växjö universitet	0	0	0	0
Örebro universitet	0	0	0	0
Mittuniversitetet	0	0	0	0
Högskolan i Kalmar	0	0	0	0
Malmö högskola	0	0	0	0
Mälardalens högskola	3	434	0	0
Södertörns högskola	0	0	0	0
Totalt	273	9 989	292	9 496

* 104 av stipendierna vid Stockholms universitet 2006 är inom naturvetenskaplig fakultet. Endast ett fåtal
av dessa är avsedda för studiefinansiering enligt senare uppgift från universitetet.

Donationsstipendierna finns nästan uteslutande inom humanistisk-samhälls-
vetenskapligt och naturvetenskapligt vetenskapsområde, se tabell 3–4 i bi-
laga 1. En stor del av donationsstipendierna finns vid Stockholms universi-
tet, dock inga för heltidsförsörjning. Av senare kontakter med universitetet
har framkommit att endast ett fåtal av de donationsstipendier som redovisats

inom naturvetenskapligt vetenskapsområde under 2006 är avsedda för studiefinansiering. Inom fakulteten använder man nu donationsstipendier främst för andra ändamål.

Närmare hälften av donationsstipendierna med finansieringsgrad över 80 procent finns vid Handelshögskolan i Stockholm, där de också förekommer för deltidsförsörjning i relativt stor utsträckning. Uppsala universitet har ett antal donationsstipendier för varierande försörjningsgrad, främst inom humanistisk-samhällsvetenskapligt vetenskapsområde. Vid Göteborgs universitet finns några fakultetsanknutna donationsstipendier som fakulteterna hanterar olika. Det handlar främst om tillfällig finansiering under några månader. Vid Karlstads universitet används som regel inte stipendier för studiefinansiering i forskarutbildningen, men ett undantag har gjorts.

Det förekommer också att stiftelser (Handelsbankens forskningsstiftelser), som beviljar projektmedel till ett forskningsprojekt, inte godkänner annat än stipendier för de doktorander som ingår i projektet. Lärosäten som inte använder stipendier som studiefinansiering i forskarutbildning kan då "tvingas" att ändå godkänna sådana. Detta förekommer vid Linköpings universitet och Mälardalens högskola och sådana stipendier har redovisats som donationsstipendier.

Stipendier per vetenskapsområde

Genom att jämföra uppgifterna i tabell 10 i UF 21 SM 0601 med de uppgifter som lärosätena rapporterat in till Högskoleverket i enkäterna kan man få en uppfattning om hur de olika typerna av stipendier fördelas per vetenskapsområde.

Vetenskapsområde	Egeninrättade stipendier	Donationsstipendier*	Externa stipendier	Totalt antal stipendier
Hum-sam	61	163	461	685
Medicin	189	0	421	610
Naturvetenskap	77	109	0	186
Teknik	188	0	160	348
SLU	0	0	89	89
Totalt	515	272	1 131	1 918

* Antalet donationsstipendier inom naturvetenskapligt vetenskapsområde vid Stockholms universitet är troligen överskattat. Summan av antalet egenfinansierade stipendier och donationsstipendier överstiger totala antalet stipendier för universitetet. Därför har antalet donationsstipendier inom naturvetenskap i denna tabell justerats ned med 20 stycken.

Enligt tabell 10 försörjdes 1 918 doktorander av stipendier någon gång under någon period år 2005. Av samma tabell framgår också antal doktorander med stipendier per vetenskapsområde. Av enkätsvaren från lärosätena har vi fått reda på hur många egeninrättade respektive donationsstipendier som varje lärosäte har betalat ut per vetenskapsområde 2005. Då bör antal externa stipen-

dier vara lika med differensen mellan det totala antalet stipendier å ena sidan och summan av egeninrättade och donationsstipendier å den andra.

Stipendier för forskningsförberedande utbildning

Det förekommer att lärosäten, som inte tillåter stipendier som studiefinansiering i forskarutbildning, har stipendier för studenter inom grundläggande högskoleutbildning i forskningsförberedande syfte. Sådana stipendier utgår under högst ett år och finns vid Linköpings universitet och Karolinska institutet.

Vid Linköpings universitet används enligt riktlinjerna sådana stipendier främst i de fall en studerande är osäker på sitt intresse för forskarutbildning eller om studenten eller institutionen är osäker på om studenten är lämplig för att genomgå forskarutbildning.

Av kartläggningen och kompletterande uppgifter har framkommit att stipendier också utgår vid Karolinska institutet för att finansiera en ”period som ofta föregår en registrering till forskarutbildning”. Denna period avser ”en period då den blivande doktoranden och den tilltänkte handledaren tillsammans utarbetar en individuell studieplan”.

Stipendier förekommer också vid andra lärosäten för studenter registrerade inom grundläggande högskoleutbildning. Ett exempel är Luleå tekniska universitets Research-trainee program. Av kompletterande uppgifter från universitetet har framkommit att studenter på sista året på civilingenjörsprogrammet har möjlighet att delta i programmet och då erhålla stipendier. Därefter kan studenterna påbörja forskarutbildning.

Det finns således utbildningar inom grundläggande högskoleutbildning som är uttalat forskningsförberedande, och som kan finansieras av stipendier. Omfattningen av sådana stipendier redovisas emellertid inte i denna kartläggning som enbart gäller stipendier för studiefinansiering i forskarutbildning.

Lärosätenas riktlinjer

De flesta riktlinjerna behandlar de skatterättsliga och sociala konsekvenserna av att doktorander finansierar sina studier genom stipendier. Många lärosäten begränsar tiden för stipendier som studiefinansiering till två år av skatte-tekniska skäl. I många riktlinjer anges också regleringsbrevets restriktion att stipendier för doktoranders studiefinansiering inte får finansieras av medel från statsbudgeten. I övrigt varierar såväl regelverk som rutiner för hantering av stipendier.

Enbart KTH har i sina riktlinjer centralt reglerat frågan om annonsering av stipendier. Av dem framgår således att stipendier för forskarutbildning bör ledigförklaras. De flesta andra lärosätena tar i sina riktlinjer inte upp frågan om stipendierna ska annonseras ut eller inte. Ansvar för om stipendierna ska lysas ut ligger oftast på institutionerna och av lärosätenas svar framgår att man

ibland lyser ut stipendierna och ibland inte. Det finns således ingen enhetlig hantering, inte ens inom ett lärosäte.

Endast två lärosäten har i sina riktlinjer angett vad som bör gälla om stipendiaten blir sjuk- eller föräldraledig. Vissa lärosäten hänvisar i stället till sin policy eller praxis. Högskoleverket konstaterar att den information som lärosätena lämnat som svar på verkets enkät inte alltid finns med i riktlinjerna, bl.a. uppgift om att stipendiaten vid sjuk- eller föräldraledighet kan få behålla stipendiet.

Beträffande donationsstipendier anger de flesta lärosätena att de inte använder egna medel för att komplettera stipendiaternas försäkringsskydd.

Rent generellt är slutsatsen att rättssäkerheten, i den mening att något ska vara förutsägbart, inte är så stor beträffande bl.a. vad stipendiaten kan förvänta sig om han eller hon blir sjuk eller föräldraledig.

Högskoleverket anser att det är bra att det finns centrala riktlinjer som t.ex. KTH:s; det lärosäte som har de mest omfattande riktlinjerna. I dem regleras bl.a. att stipendier bör ledigförklaras och att stipendium bör utgå med oförändrat belopp i högst sex månader vid sjukdom eller föräldraledighet. Av dem framgår vidare att KTH eftersträvar en enhetlig användning av stipendier inom lärosätet och att riktlinjerna ska ge ledning till skolorna i deras handläggning av ärenden rörande stipendier. Syftet med riktlinjerna är även att tillförsäkra att stipendiater under sin utbildningstid erhåller finansiering på en skälig nivå och ett personförsäkringsskydd.

Verket vill framhålla innehållet i KTH:s riktlinjer som exempel på hur en reglering av stipendier skulle kunna se ut.

Redogörelse för lärosätenas riktlinjer finns i bilaga 2.

Konsekvenser av minskat bruk av stipendier för studiefinansiering

Stipendier är billiga för lärosätena och ger oftast doktoranderna en högre nettoinkomst än utbildningsbidrag. Men de berättigar inte till sjukpenning, pension m.m. Doktoranden har heller ingen rätt att behålla stipendiet vid sjukdom eller föräldraledighet, utan detta regleras av lokala riktlinjer när sådana finns. Stipendieinnehavare har heller inte samma rätt som doktorander med studiemedel eller utbildningsbidrag att behålla eventuell tidigare upparbetad sjukpenninggrundande inkomst. Det finns således stora nackdelar för doktorander med finansieringsformen stipendier. Särskilt negativt/känsligt är det förstås för de doktorander som har stipendier som huvudsaklig försörjningsform.

I dagsläget får stipendier inte inrättas av medel från statsbudgeten. I forskningspolitiska propositionen och i uppdraget anges att regeringen överväger att ytterligare begränsa lärosätenas möjlighet att använda stipendier för doktoranders studiefinansiering. Det finns flera vägar att gå för att åstadkomma detta. Man kan

- förbjuda alla typer av stipendier som finansieringsform i forskarutbildningen,
- införa förbud för lärosätena att inrätta stipendier för studiefinansiering i forskarutbildning, oavsett finansieringskälla,
- tillåta lärosätena att inrätta stipendier av andra medel än statliga, men införa nationella bestämmelser.

Ekonomiska konsekvenser

Förbud mot alla typer av stipendier som finansieringsform

År 2005 hade 1 918 doktorander någon gång under året försörjningsformen stipendier. Drygt 1 100 av dessa har fått stipendierna från externa finansiärer. Dessa stipendier innebär således ett avsevärt resurstillskott till forskarutbildningen. Att helt förbjuda stipendier som studiefinansiering i forskarutbildningen vore därför inte lämpligt och förefaller inte heller vara regeringens avsikt.

Donationsstipendierna är i allmänhet bundna av stiftelseurkunderna till att användas som stipendier och kan därför inte användas till att bekosta exempelvis doktorandanställningar. Ett undantag är vid Sveriges lantbruksuniversitet, där avkastningen av donationsstipendier används till att finansiera doktorandanställningar.

Donationsstipendier används mest för deltidfinansiering i forskarutbildningen. Sådana stipendier förekommer endast i enstaka fall för att på heltid försörja en doktorand. Lärosätena övergår också mer och mer till att använda donationsstipendier för andra ändamål. Av det kan vi dra slutsatsen att lärosätena i många fall i någon mån kan styra över användningen, så tillvida att stipendierna inte alltid måste avse studiefinansiering. Så länge som stipendierna används för forskarstudier verkar de ibland kunna användas även för resor, konferenser och liknande. Det verkar bli allt mer vanligt att donationsstipendier används på detta sätt.

Förbud mot att inrätta stipendier för studiefinansiering i forskarutbildningen

Återstår de stipendier som lärosätena själva förfogar över, egeninrättade stipendier. Under 2005 betalades 37 miljoner kronor för att finansiera 3 441 månaders studier, merparten på 80 procent eller mer. Under 2006 var beloppet 24 miljoner kronor för 2 022 studiemånader. Vi räknar bort Handelshögskolan i Stockholm som dels inte lyder under samma regelverk som övriga högskolor, dels huvudsakligen använder stipendier som komplettering till utbildningsbidrag. Då är beloppen 35 miljoner 2005 och 22 miljoner 2006. De genomsnittliga stipendiebeloppen per månad var 11 300 respektive 13 500 kronor. Observera att stipendiebeloppen varierar mellan lärosäten och vetenskapsområden.

År	Belopp	Antal månader	Genomsnittligt stipendium
2005	35 349 926	3 129	11 299
2006	22 216 968	1 642	13 531

Egeninrättade stipendier 2005 respektive 2006, totalt utbetalat belopp, totalt antal försörjningsmånader samt genomsnittligt stipendium per månad.

Om man tänker sig att samtliga stipendier skulle ersättas av doktorandanställningar skulle kostnaderna stiga avsevärt. Enligt Sveriges universitetsläraresförbund (SULF) var medianlönen för doktorander 20 300 i september 2005. Om vi utgår från en försiktig löneökning om två procent skulle medianlönen 2006 vara 20 700. Enligt Arbetsgivarverket var de sociala avgifterna 47 procent 2005. Vi utgår ifrån samma påslag 2006.

Totalkostnaden för att ersätta stipendierna med doktorandanställningar skulle vara 58 miljoner högre med den omfattning som gällde 2005. År 2006 beräknas antalet egeninrättade stipendier vara betydligt färre och att ersätta dessa med doktorandanställningar skulle kosta nästan 28 miljoner kronor.

År	Belopp inkl 47 % sociala avgifter	Antal månader	Medianlön doktorander	Jämför kostnad för stipendium
2005	93 363 537	3 129	20 300	58 013 611
2006	49 961 375	1 642	20 700	27 744 407

Kostnad för doktorandanställningar för motsvarande antal månader studiefinansiering i forskarutbildning.

Om vi i stället räknar på de ekonomiska konsekvenserna av att ersätta stipendierna med utbildningsbidrag skulle det röra sig om en betydligt mindre kostnadsökning. Utbildningsbidragen är för närvarande 14 400 kronor. Lärosätena betalar inte några sociala avgifter på dessa. Emellertid tillkommer ett lägre påslag för statliga ålderspensionsavgifter eftersom utbildningsbidrag är pensionsgrundande.

År	Kostnad utbildningsbidrag	Antal månader	Utbildningsbidrag	Jämför kostnad för stipendium
2005	45 053 280	3 129	14 400	9 703 354
2006	23 643 360	1 642	14 400	1 426 392

Kostnad för utbildningsbidrag för motsvarande antal månader studiefinansiering i forskarutbildning.

Att byta ut stipendierna mot utbildningsbidrag skulle inte innebära några större kostnadsökningar för lärosätena totalt sett. Under 2006 har det genomsnittliga stipendiebeloppet stigit till 13 500 kronor per månad och utbildningsbidragen är för närvarande 14 400 kronor per månad. För doktoranden skulle en sådan förändring dock i allmänhet innebära en ekonomisk försämring eftersom utbildningsbidragen är skattepliktiga, medan stipendierna inte är det. Den sociala tryggheten är dock något bättre med utbildningsbidrag än med stipendier, se vidare nedan.

Rättsliga konsekvenser

Förbud mot alla typer av stipendier som finansieringsform

Av svaren från lärosätena framgår att merparten av de stipendier som finansieras genom medel från donationer är bundna att användas som stipendier enligt stiftelseurkunden eller motsvarande. Lärosätenas möjligheter att besluta över hur dessa medel ska användas är således begränsade. Vidare skulle ett totalt förbud mot att använda stipendier som finansieringsform få konsekvensen att en doktorand som själv beviljats ett externt stipendium inte skulle få använda detta.

Alternativet att helt förbjuda stipendier som finansieringsform ter sig därför både ekonomiskt och rättsligt som en oframkomlig väg.

Förbud mot att inrätta stipendier för studiefinansiering

Sedan 1998 framgår det av regleringsbrevens att stipendier avsedda för doktoranders studiefinansiering inte får inrättas med medel från statsbudgeten. Att helt förbjuda lärosätena att inrätta stipendier för finansiering av doktoranders studier skulle således innebära en begränsning av hur lärosätena får använda medel från andra än statliga finansiärer.

Den sociala tryggheten är sämst för doktorander som finansierar sina studier genom stipendier. Forskarutbildningsutredningen föreslog därför i betän-

kandet *En ny doktorsutbildning – kraftsamling för excellens och tillväxt* (SOU 2004:27 s. 198) att högskolorna inte ska kunna inrätta stipendier i stället för utbildningsbidrag eller anställning som doktorand. Av regeringens senaste forskningspolitiska proposition (2004/05:80) framgår att regeringen inte heller är främmande för att ytterligare inskränka användning av stipendier för doktorandernas finansiering, om man i stället kan använda dem till anställning eller utbildningsbidrag.

En fakultetsnämnd får bara anta sökande som anställs som doktorand eller som beviljas utbildningsbidrag till forskarutbildning. Dessutom får fakultetsnämnden anta sökande som har någon annan form av studiefinansiering, om nämnden bedömer att finansieringen kan säkras under hela utbildningen. Detta framgår av 9 kap. 3 § högskoleförordningen.

Å ena sidan skulle en ytterligare begränsning av lärosätenas möjlighet att inrätta stipendier kunna medföra att kravet på studiefinansiering för att bli antagen till forskarutbildning blir svårare att uppfylla. Detta skulle i sin tur kunna leda till att färre doktorander blir antagna till forskarutbildning. Å andra sidan skulle ett förbud mot att inrätta stipendier kunna leda till att lärosätena i stället använde medlen till utbildningsbidrag. Konsekvensen skulle bli att fler doktorander fick del av den sociala trygghet som är knuten till en sådan finansiering, bl.a. rätt att behålla utbildningsbidraget vid sjukdom eller föräldradighet. Av Högskoleverkets kartläggning framgår dessutom att lärosätenas kostnader är obetydligt högre vid finansiering genom utbildningsbidrag än genom stipendier. (Förmodligen skulle dock medlen inte användas till att anställa doktorander då det medför betydligt större kostnader).

Införa nationella bestämmelser

Ett ytterligare alternativ för att begränsa lärosätenas möjlighet att använda egeninrättade stipendier är att reglera dem. Man skulle bl.a. kunna föreskriva att stipendietiden endast får avse en viss period, t.ex. högst ett år. Högskoleverket har i sin enkät inte direkt ställt frågan till lärosätena om stipendietidens omfattning, men av kartläggningen framgår att lärosätena av skattetekniska skäl använder stipendieformen som finansiering under högst två år. Dessutom framgår att stipendietiden generellt snarare verkar vara ett år eller kortare. Det medför att en reglering som begränsar stipendietiden inte skulle få någon egentlig betydelse. För doktorandernas rättssäkerhet skulle det dock vara bra att reglera tiden.

En reglering av stipendier – utöver en begränsning av stipendietiden – skulle förmodligen utmynna i bestämmelser som är snarlika dem som redan finns i förordningen om utbildningsbidrag. Det innebär att lärosätena i sådant fall lika gärna kan använda sig av utbildningsbidrag som finansieringsform i stället för stipendier.

Även om man skulle begränsa stipendietiden återstår problemet med att stipendiaten inte har något socialt skyddsnet. En bestämmelse skulle kunna införas om att stipendiaten skulle ha rätt att behålla stipendiet vid sjukdom och

föräldraledighet, motsvarande den bestämmelse som gäller för doktorander med utbildningsbidrag. En sådan regel ger emellertid bara en viss trygghet.

Ett alternativ vore att skapa ett försäkringsskydd enligt det förslag som den s.k. SGI-utredningen gav, dvs. en standardförsäkring för studerande som även skulle kunna omfatta studenter som saknar försäkringsskydd. En sådan försäkring skulle också komma de doktorander som finansierar sina studier genom donationsstipendier till godo. Dessutom skulle även doktorander med utbildningsbidrag omfattas.

Tidigare förslag

Högskoleverkets förslag

År 1998 infördes nya bestämmelser i högskoleförordningen. Syftet med bestämmelserna var att effektivisera forskarutbildningen och förbättra rättssäkerheten för doktoranderna. Krav ställdes på bl.a. en säkrad finansiering för antagning till forskarutbildning. Högskoleverket undersökte under 2003 om bestämmelserna i högskoleförfattningarna om studiefinansiering och högskolornas tillämpning av dessa hade gett doktoranderna en tillräcklig grad av rättssäkerhet. Arbetet utmynnade i rapporten *Studiefinansiering för doktorander – rättssäkerhetsaspekter*, Högskoleverkets rapportserie 2003:33 R. Högskoleverket konstaterar i samband med sina synpunkter på utbildningsbidrag bl.a. att det finns behov av ett reglerat försäkringsskydd för doktoranden (s. 53), och hänvisar till den s.k. SGI-utredningen, SOU 2003:50.

I SGI-utredningen s. 68 föreslås att en standardförsäkring för studerande bör införas på sikt och att den skulle kunna omfatta även studenter som för närvarande saknar försäkringsskydd. Än så länge har förslaget inte lett till någon åtgärd.

Forskarutbildningsutredningens förslag

Forskarutbildningsutredningen föreslår i sitt betänkande (SOU 2004:27 s. 198) att anställning som doktorand bör vara den reguljära studiefinansieringsformen i en ny doktorandutbildning.

Vidare föreslår utredningen att högskolorna inte ska kunna inrätta stipendier för doktoranders studiefinansiering i stället för anställning som doktorand eller utbildningsbidrag. Detta ska enligt förslaget regleras i högskoleförordningen. Resestipendier och liknande bör dock vara tillåtet. Utredningen anser emellertid att ett totalt förbud för stipendier som form av finansiering i forskarutbildning inte är lämpligt. Externa stipendier från t.ex. en fristående stiftelse ger ett värdefullt medelstillskott. Om en doktorand antas med ett externt tilldelat stipendium ska det framgå av den föreslagna finansieringsplanen vad som gäller i händelse av sjukdom m.m.

Utredningen anser dessutom att rättviseskäl talar för att utländska doktorander inte bör särbehandlas. Något undantag från förbudet mot stipendier inrättade av högskolorna bör därför inte göras för utländska doktorander. Utredningen pekar även på att arbetsmiljön försämras om doktorander verkar i samma miljö men med väsentligt skilda förutsättningar.

Högskoleverkets reflektioner

Högskoleverket anser att det borde skapas ett försäkringsskydd enligt det förslag som den s.k. SGI-utredningen gav, dvs. en standardförsäkring för studerande som även skulle kunna omfatta studenter som saknar försäkringsskydd. En sådan försäkring skulle också komma de doktorander som finansierar sina studier genom donationsstipendier till godo. Dessutom skulle även doktorander med utbildningsbidrag omfattas. I detta sammanhang vill verket återigen förorda att i högskoleförordningen införa krav på finansieringsplan. Det skulle minska den osäkerhet som råder för många doktorander avseende försörjningen. Se vidare i Högskoleverkets rapportserie 2003:33 R.

För doktoranden är anställning den tryggaste finansieringsformen, såväl ur ekonomiskt som socialt hänseende. Det bästa vore naturligtvis att ersätta de egeninrättade stipendierna med doktorandanställningar. Emellertid skulle det innebära att kostnaderna mer än fördubblades och en sådan förändring kan därför vara svår att genomföra nu. För att främja doktorandernas rättsäkerhet bör man dock sträva efter att nå en sådan lösning.

Av verkets kartläggning framgår att kostnaden för att ersätta egeninrättade stipendier med utbildningsbidrag är försumbar totalt sett. Men frågan är om en sådan förändring skulle innebära någon större förbättring för doktoranderna. Utbildningsbidragen erbjuder ett visst socialt skydd, men när det handlar om att förlänga bidragstiden, efter exempelvis föräldraledighet, så har doktoranden ingen uttrycklig rätt till det. Enligt gällande bestämmelser har lärosätet möjlighet att neka till förlängning. Dessutom är ersättningsnivån i allmänhet lägre med utbildningsbidrag än med stipendium. Eftersom utbildningsbidragen är skattepliktiga blir nettoinkomsten för en doktorand med utbildningsbidrag betydligt lägre än det genomsnittliga månatliga stipendiebeloppet. En doktorand kan således föredra ett stipendium *under begränsad tid* framför utbildningsbidrag.

För närvarande finns inga nationella bestämmelser för lärosätenas hantering av stipendier. Lärosätenas lokala riktlinjer är mycket varierande och kan t.o.m. skilja sig inom ett lärosäte. En del lärosäten saknar riktlinjer. Även om lärosätena har, eller skulle införa, lokala riktlinjer så är de just riktlinjer, dvs. inte bindande. Högskoleverket anser att man bör reglera lärosätenas användning av stipendier avseende utlysning etc.

Verket har noterat att några lärosäten tillåter stipendier som studiefinansiering enbart för ”internationella doktorander”. Högskoleverket anser, som forskarutbildningsutredningen, att det inte är lämpligt med särskilda regler för s.k. internationella doktorander eller gästdoktorander.

Flera lärosäten använder stipendier för studenter inom grundläggande högskoleutbildning. Ett tänkbart scenario är att antalet stipendier för studenter på avancerad nivå kommer att öka när den nya utbildningsstrukturen är im-

plementerad och studietiden förlängs. Troligen kommer konkurrensen om platserna på forskarutbildningen att leda till att de flesta studenterna tar en masterexamen innan de påbörjar forskarutbildning. Trots att forskarutbildningen även i fortsättningen kommer att vara fyra år kommer sannolikt många doktorander att vilja tillgodoräkna sig kunskaper från masternivån. I praktiken minskar då kravet på försörjning i forskarutbildningen från fyra år till tre. Eftersom studietiden på grundutbildningsnivån därmed förlängs kommer många studenter att försöka hitta stipendier som alternativ till studiemedel.

Bilaga I. Kvantitativa uppgifter

Tabell I. Egeninrättade stipendier 2005

Redovisas per vetenskapsområde och lärosäte.

Egeninrättade stipendier 2005		Antal egeninrättade stipendier	ANTAL STIPENDIER Finansieringsgrad av heltidsaktivitet			SUMMERAT Belopp och period	
Vetenskapsområde	Lärosäte		Antal stip. med 80–100 % finansieringsgrad	Antal stip. med 50–79 % finansieringsgrad	Antal stip. med mindre än 50 % finansieringsgrad	Summerat stipendiebelopp (kr)	Summerat antal stipendiemånader
Hum-sam	Handelshögskolan i Sthlm	61	18	3	40	1 688 609	313
Hum-sam	TOTALT	61	18	3	40	1 688 609	313
Medicin	Uppsala universitet	41	19	12	10	3 666 920	313
Medicin	Göteborgs universitet	55	55			4 546 133	424
Medicin	KI	93	93			3 662 000	433
Medicin	TOTALT	189	167	12	10	11 875 053	1 169
Naturvetenskap	Uppsala universitet	19	19			1 603 066	168
Naturvetenskap	Stockholms universitet	53	50		3	3 583 749	379
Naturvetenskap	Umeå universitet	3	3			220 000	22
Naturvetenskap	Kungl. Tekniska högskolan	1	1			51 129	3
Naturvetenskap	Mittuniversitetet	1	1			114 000	12
Naturvetenskap	TOTALT	77	74	0	3	5 571 944	584
Teknik	Uppsala universitet	0					
Teknik	Linköpings universitet	4	4			675 000	53
Teknik	Kungl. Tekniska högskolan	87	87			7 215 773	552
Teknik	Chalmers tekniska högskola	75	75			7 883 506	593
Teknik	Luleå tekniska universitet	15	15			1 596 000	133
Teknik	Mittuniversitetet	7	7			532 650	45
Teknik	TOTALT	188	188	0	0	17 902 929	1 376
SLU	TOTALT	0				0	0
TOTALT		515	447	15	53	37 038 535	3 441

Tabell 2. Egeninrättade stipendier 2006

Redovisas per vetenskapsområde och lärosäte.

Egeninrättade stipendier 2006		Antal egeninrättade stipendier	ANTAL STIPENDIER Finansieringsgrad av heltidsaktivitet			SUMMERAT Belopp och period	
Vetenskapsområde	Lärosäte		Antal stip. med 80–100 % finansieringsgrad	Antal stip. med 50–79 % finansieringsgrad	Antal stip. med mindre än 50% finansieringsgrad	Summerat stipendiebelopp (kr)	Summerat antal stipendiemånader
Hum-sam	Luleå tekniska universitet	1				48 000	4
Hum-sam	Handelshögskolan i Sthlm	74	14	3	57	1 815 470	381
Hum-sam	TOTALT	75	14	3	57	1 863 470	385
Medicin	Uppsala universitet	19	18		1	1 051 600	84
Medicin	Göteborgs universitet	30	30			1 351 900	125
Medicin	TOTALT	49	48	0	1	2 403 500	209
Naturvetenskap	Uppsala universitet	17	16		1	1 118 938	115
Naturvetenskap	Stockholms universitet	26	23		3	1 702 235	178
Naturvetenskap	Umeå universitet	3	3			220 000	22
Naturvetenskap	Kungl. Tekniska högskolan	1	1			153 387	9
Naturvetenskap	TOTALT	47	43	0	4	3 194 560	324
Teknik	Kungl. Tekniska högskolan	77	76	1		6 525 480	491
Teknik	Chalmers tekniska högskola	70	70			6 277 078	303
Teknik	Luleå tekniska universitet	26	25	1		2 909 000	243
Teknik	Mittuniversitetet	6	6			859 350	68
Teknik	TOTALT	179	177	2	0	16 570 908	1 105
SLU	TOTALT	0				0	0
TOTALT		350	282	5	62	24 032 438	2 023

Tabell 3. Donationsstipendier 2005

Redovisas per vetenskapsområde och lärosäte.

Donationsstipendier 2005		Antal donationsstipendier	ANTAL STIPENDIER Finansieringsgrad av heltidsaktivitet			SUMMERAT Belopp och period	
Vetenskapsområde	Lärosäte		Antal stip. med 80–100 % finansieringsgrad	Antal stip. med 50–79 % finansieringsgrad	Antal stip. med mindre än 50 % finansieringsgrad	Summerat stipendiebelopp (kr)	Summerat antal stipendiemånader
Hum-sam	Uppsala universitet	24	9	10	5	1 628 000	180
Hum-sam	Göteborgs universitet	5	5			110 000	11
Hum-sam	Stockholms universitet	85		31	54	3 567 176	389
Hum-sam	Linköpings universitet	3	1	2		275 000	24
Hum-sam	Handelshögskolan i Sthlm	42	21	7	14	1 958 100	226
Hum-sam	Karlstads universitet	1	1			85 000	6
Hum-sam	Totalt	160	37	50	73	7 623 276	836
Medicin	Totalt	0				0	0
Naturvetenskap	Uppsala universitet	2	2			290 000	24
Naturvetenskap	Göteborgs universitet	4	4			324 000	36
Naturvetenskap	Stockholms universitet	123		5	118	944 145	172
Naturvetenskap	Totalt	129	6	5	118	1 558 145	232
Teknik	Mälardalens högskola	0					
Teknik	Totalt	0				0	0
Konstnärligt utv. arbete	Göteborgs universitet	3	3			315 000	36
Konstnärligt utv. arbete	Totalt	3	3			315 000	36
SLU	Totalt	0				0	0
TOTALT		292	46	55	191	9 496 421	1104

Tabell 4. Donationsstipendier 2006

Redovisas per vetenskapsområde och lärosäte.

Donationsstipendier 2006		Antal donationsstipendier	ANTAL STIPENDIER Finansieringsgrad av heltidsaktivitet			SUMMERAT Belopp och period	
Vetenskapsområde	Lärosäte		Antal stip. med 80–100 % finansieringsgrad	Antal stip. med 50–79 % finansieringsgrad	Antal stip. med mindre än 50 % finansieringsgrad	Summerat stipendiebelopp (kr)	Summerat antal stipendiemånader
Hum-sam	Uppsala universitet	13	4	4	5	1 005 000	103
Hum-sam	Göteborgs universitet	8	8			630 000	63
Hum-sam	Stockholms universitet	83		44	39	3 788 700	314
Hum-sam	Linköpings universitet	3	1	2		275 000	24
Hum-sam	Handelshögskolan i Schlm	51	17	6	28	1 864 855	253
Hum-sam	Karlstads universitet	1	1			85 000	6
Hum-sam	Totalt	159	31	56	72	7 648 555	763
Medicin	Uppsala universitet	2		2		132 000	12
Medicin	Totalt	2	0	2	0	132 000	12
Naturvetenskap	Uppsala universitet	2	2			290 000	24
Naturvetenskap	Stockholms universitet	104			104	1 169 400	12
Naturvetenskap	Totalt	106	2	0	104	1 459 400	36
Teknik	Mälardalens högskola	3	2	1		433 600	36
Teknik	Totalt	3	2	1	0	433 600	36
Konstnärligt utv. arbete	Göteborgs universitet	3	3			315 000	36
Konstnärligt utv. arbete	Totalt	3	3			315 000	36
SLU	Totalt	0				0	0
TOTALT		273	38	59	176	9 988 555	883

Bilaga 2. Kvalitativa uppgifter

Sammanställning av svar och bifogade riktlinjer

Uppsala universitet

Uppsala universitet har svarat att universitetet både har *egeninrättade och donationsstipendier* samt bifogat riktlinjer. Universitetet har vidare om båda formerna av stipendier anfört följande. Alla stipendier ledigkungörs i början av varje termin. Fakultetsnämnder och stipendienämnden/rektorer fördelar och beslutar om stipendier. Vid sjukdom och föräldraledighet får tilldelat stipendium behållas vilande i högst två terminer, dvs. ingen utbetalning sker.

Angående *donationsstipendier* har universitetet dessutom svarat att universitetet inte använder egna medel för att komplettera stipendiatens försäkringskydd och att samtliga medel är bundna att användas som stipendier enligt stadgarna/stiftelseurkunden.

Av universitetets *riktlinjer* framgår att stipendium inte bör utgå under mer än två år i följd. I annat fall kan stipendieutbetalaren och mottagaren riskera att stipendiet behandlas som ett ”periodiskt understöd”, vilket är skattepliktigt. Vidare ges information om sociala aspekter, bl.a. att ett stipendium inte är sjukpenninggrundande och att det därför ska åligga institutionen eller stipendiaten att teckna försäkring avseende olycksfall m.m.

Universitetet har också bifogat uppgifter från Uppsala akademiförvaltnings hemsida. Under rubriken *Om stipendier* ges information om stipendier och hur man söker dem. Det framgår att Uppsala universitet i början av varje termin utlyser de stipendier som är lediga för ansökan, att stipendier utgår endast för heltidsstudier och att även forskarstuderande ska vara registrerade på 100 procent för att kunna tilldelas stipendium.

Lunds universitet

Lunds universitet har svarat att det hos universitetet varken förekommer egeninrättade eller donationsstipendier för doktoranders studiefinansiering, och bifogat dokumentet *Föreskrifter om stipendier*.

Av de s.k. föreskrifterna framgår bl.a. att stipendier inte får inrättas för forskarutbildning, men att stipendier kan inrättas dels för studenter under utbildning med undantag för forskarutbildning, dels för annan förkovran inom forskning (t.ex. post-doc stipendium). De ska normalt ledigförklaras och stipendier inrättas av områdesstyrelser.

Göteborgs universitet

Göteborgs universitet har svarat att universitetet både har *egeninrättade och donationsstipendier*. Universitetet har bifogat bl.a. *Anvisningar och riktlinjer vid utdelande av stipendier/bidrag* fastställda av rektor den 12 oktober 1999, svar

från Sahlgrenska akademien och dokumentet *Tidsbegränsning för uppbärande av stipendium m m vid forskarutbildning och forskningsförberedande studier*, fastställt av medicinska fakultetsnämnden den 3 september 2001.

Högskoleverket har tagit del av *riktlinjerna* som tar upp vad som gäller skatterättsligt. Dessutom ges exempel på hur handläggningen av olika stipendier/bidrag ska ske vid universitetet. Om stipendier för utbildning framgår att handläggning av ansökan sker på institutionsnivå. Institutionsstyrelsen eller motsvarande ansvarar för institutionens stipendier genom att bl.a. informera om vilka stipendier som finns att söka. Institutionsstyrelsen prövar inkomna förslag och fastställer vilken/vilka som ska få stipendium, för hur lång tid och vilka villkor som gäller för stipendiet. Handledaren och stipendiaten ska gemensamt utarbeta en utbildningsplan som fastställs av prefekten.

Angående *försäkringsskydd* anges i riktlinjerna att prefekten ska rekommendera stipendiaten att skaffa ett fullgott försäkringsskydd och att skyddet bör omfatta sjukdom, skada och olycksfall. Stipendium kan utgå under sjukdom upp till sex månader. Detta prövas av prefekten i varje enskilt fall. Om stipendiaten på grund av sjukdom eller av andra skäl inte bedöms kunna genomföra sin utbildning ankommer det på prefekten att ompröva stipendiet.

I Sahlgrenska akademins svar anges följande. Sahlgrenska akademien har endast egeninrättade stipendier och man tillämpar de anvisningar och riktlinjer, som rektor beslutat om i oktober 1999. Därutöver gäller de regler för tidsbegränsning för uppbärande av stipendium som f.d. medicinska fakultetsnämnden beslutade om i september 2001. Stipendierna annonseras inte ut. Prefekten beslutar om tilldelning efter förslag från den tilltänkte handledaren. Sahlgrenska akademien har inga riktlinjer som reglerar frågan om stipendiaten skulle bli sjuk- eller föräldraledig under stipendieperioden.

Av dokumentet *Tidsbegränsning för uppbärande av stipendium m m vid forskarutbildning och forskningsförberedande studier* framgår att en grundregel är att studiefinansiering av forskarutbildning genom stipendium för den som är antagen till forskarutbildning och bedriver studierna på heltid inte får avse längre tid än två år.

Sahlgrenska akademien har vidare svarat att akademien den 13 juni 2006 beslöt att stipendier för finansiering av forskarutbildning inte längre får betalas ut. Doktorander får dock ta emot stipendier direkt från stiftelser och fonder. Beslutet gäller doktorander som blivit antagna fr.o.m. den 1 juli 2006.

Stockholms universitet

Stockholms universitet har svarat följande. Universitetet har både *egeninrättade och donationsstipendier*. De *egeninrättade* finns inom naturvetenskaplig fakultet och universitetets svar baseras på svar från fakulteten. I regel finns fastställda riktlinjer vid institutionerna. Ibland lyses stipendierna ut. Det varierar mellan institutionerna. Beslut om fördelning av stipendier fattas av institutionsstyrelse eller prefekt. Vid sjuk- eller föräldraledighet behåller stipendiaten stipendiet, dvs. samma regler gäller som vid utbildningsbidrag.

Universitetet har som exempel på riktlinjer vid en institution bifogat dokumentet *Regler för stipendier för forskarförberedande studier inom forskarutbildning vid Wenner-Grens Institut, Stockholms universitet*. Dokumentet är daterat den 17 juni 1996.

I *riktlinjerna* anges bl.a. följande. Mottagaren får uppbära stipendium under högst två år. Ansökan ställs till prefekten som beslutar om stipendium efter rekommendation av ämnesföreträdaren och handledaren. Prefektens beslut anmäls i institutionsstyrelsen. Det åligger stipendiaten att teckna försäkring avseende olycksfall m.m. Före första utbetalningen av stipendium ska stipendiaten visa intyg på att försäkring är tecknad och betald. Stipendiet utgör inte grund för ersättning från Försäkringskassan. Stipendiaten behöver inte betala skatt för mottaget stipendium.

Beträffande *donationsstipendier* har universitetet uppgett bl.a. följande. Studentbyrån får underlag till utlysning från Stiftelseförvaltningen. Utannonsering sker via olika kanaler, såsom via universitetets hemsida. Studentbyrån sammanställer ansökningarna för de olika fakulteterna. Sedan får prefekterna yttra sig över sammanställningen och rangordna de sökande. Sammanställningen och yttrandena sänds till representanter för de stipendieberedningar som respektive fakultet utsett. Stipendieberedningarna ger förslag på stipendiater och rektor fattar beslut om tilldelning.

Universitetet har bifogat *Regler för innehav av donationsstipendier vid Stockholms universitet*, fastställda av rektor den 2 december 2004 att gälla fr.o.m. den 1 juli 2005.

Av dokumentet framgår att stipendierna är uppdelade i fyra kategorier beroende på belopp och grad av anställning eller utbildningsbidrag. Utbetalning av stipendium görs ej för period då stipendiaten uppbär full ersättning från Försäkringskassan, exempelvis vid föräldraledighet eller långvarig sjukdom. Om föräldraledighet eller sjukskrivning är mindre än 100 procent sker en reducering av utbetalningen i förhållande till detta. Dessutom regleras hur utbetalning av stipendium ska ske.

Universitetet har också bifogat dokumentet *Personskadeförsäkring*, vari framgår att alla medlemmar i studentkåren sedan den 1 juli 2000 omfattas av en statlig personskadeförsäkring som bekostas och administreras av universitetet.

Från universitetets webbplats har Högskoleverket inhämtat *Riktlinjer för stipendier för forskarförberedande studier inom forskarutbildningen vid Stockholms universitet*. Av riktlinjerna framgår att rektor den 22 februari 1995 fattade beslut om riktlinjerna, och att de ändrades 2000. Vidare framgår under vilka förutsättningar institutionerna får inrätta stipendier, bl.a. hänvisas till skatterättsliga regler.

Umeå universitet

Umeå universitet har *inte bifogat några riktlinjer* och svarat att universitetet endast har *egeninrättade* stipendier. Vidare har universitetet uppgett bl.a. föl-

jande. Teknisk naturvetenskaplig fakultet har några egeninrättade stipendier för doktoranders studiefinansiering. Men övriga fakulteter saknar sådana stipendier. Vid teknisk-naturvetenskaplig fakultet ska alla stipendier som utbetalas via universitetet godkännas och skrivas under av dekanus. För stipendier i forskarutbildningen tillämpar fakulteten samma tidsbegränsning som gäller enligt förordningen om utbildningsbidrag för doktorander. I vissa fall annonseras stipendier ut, men det finns inga tydliga regler. Institutionerna beslutar om fördelning av stipendier till doktorander. Då det gäller sjukdom eller föräldraledighet under stipendietiden är det praxis inom fakulteten att doktoranden kan behålla stipendiet.

Linköpings universitet

Linköpings universitet har svarat att universitetet har *donationsstipendier*. Beträffande egeninrättade stipendier har universitetet hänvisat till att inga stipendier får förekomma för doktoranders studiefinansiering enligt gällande riktlinjer. Universitetet har bifogat dels *Riktlinjer för utdelning av stipendier för grundutbildning i forskningsförberedande syfte samt postdoktoral utbildning*, dels ett beslut, vari rektor den 26 november 2005 fastställer riktlinjerna. Av beslutet framgår vidare att riktlinjerna inte gäller för sådana stipendier som ställs till förfogande genom beslut av en extern stipendiedonator.

I *riktlinjerna* som gäller fr.o.m. den 1 januari 2006 anges bl.a. följande. Riktlinjerna gäller för grundutbildning i forskningsförberedande syfte samt postdoktoral utbildning. Stipendium får inte ges till den som antagits till forskarutbildning. Stipendium får bara ges till personer som är formellt antagna till sådan grundläggande högskoleutbildning, vilken enbart eller i allt väsentligt syftar till att förbereda för forskarutbildning. I denna kategori av utbildning ingår således inte magister/masterutbildningar, eftersom dessa har väsentligt bredare utbildningsmål. Stipendier får inrättas för högst två kurser under maximalt sex månader per kurs. Stipendier får inte utgöra den regelmässiga inkörsporten till forskarutbildningen inom ett ämnesområde eller en fakultet, utan bör användas i de fall en studerande är osäker på sitt intresse för forskarutbildning eller om den studerande och/eller institutionen är osäker om vederbörandes lämplighet/förmåga att genomgå sådan utbildning.

Beträffande *donationsstipendier* har universitetet svarat jakande på frågan om samtliga medel som används för donationsstipendier är bundna till att användas som stipendier enligt stadgarna eller stiftelseurkunden. Däremot har universitetet svarat nekande på frågan om universitetet använder egna medel för att komplettera stipendiaternas försäkringsskydd.

Dessutom har universitetet anfört följande. Tekniska högskolan har ett par donationsstiftelser och medel därifrån har delats ut som resebidrag, men inte som stipendier till doktorander. Vid filosofiska fakulteten finns donationsstipendier från Handelsbankens forskningsstiftelser. Fördelning av stipendier beslutas av respektive projektansvarig oftast genom rekrytering av en doktorand. Stipendierna finns som en del i större projektanslag och söks inte av doktoran-

derna. Det finns inga formella riktlinjer för sjuk- eller föräldraledighet under stipendieperioden och universitetet använder inte egna medel för att komplettera stipendiaternas försäkringsskydd. Handelsbanken erbjuder emellertid ett försäkringsskydd genom Handelsbanken Liv, men doktoranden måste bli accepterad som försäkringstagare.

Karolinska institutet

Av Karolinska institutets (KI:s) redovisning framgår att KI 2006 varken har egeninrättade eller donationsstipendier, men att KI under 2005 hade egeninrättade stipendier.

KI har bifogat dokumentet *Stipendieregler vid Karolinska Institutet* gällande fr.o.m. den 1 januari 2005. Av dokumentet framgår att det från detta datum vid KI endast ska inrättas utbildningsstipendier för grundutbildning i forskningsförberedande syfte under maximalt 12 månader och postdocstudier under maximalt två år. Vid doktorandregistrering utgår utbildningsbidrag (plus eventuell assistenttjänst) eller doktorandlön.

KI har även bifogat *Regler och rutiner för handläggning av stipendieärenden på institutionsnivå*. Av dokumentet framgår bl.a. följande. Postdocstipendiater har ofta familj med sig till Sverige och avsaknaden av skyddsnet gäller också familjen. KI har som policy att stipendiater får behålla stipendiet vid sjukdom och föräldraledighet. De maximala perioderna för tilldelning av stipendier, 12 månader på grundutbildningsnivå respektive två år vid postdocstudier, får dock inte förlängas p.g.a. sjuk- eller föräldraledighet.

Kungl. Tekniska högskolan

Kungl. Tekniska högskolan (KTH) har svarat att universitetet har *egeninrättade* stipendier men inte donationsstipendier. KTH har bifogat dokumentet *Föreskrifter och rutiner för stipendier till forskarstuderande vid KTH* och anført följande. KTH har detaljerade föreskrifter för användning av stipendier som finansiering av forskarstudier. Stipendierna annonseras via KTH:s och berörda skolors hemsidor och anslagstavlor. Skolchefen/dekanen beslutar om inrättande, kungörande och tilldelning av stipendium. Stipendier betalas i normalfallet oavkortat ut under sjuk- och föräldraledighet i sex månader.

KTH förklarar i *riktlinjerna* (föreskrifterna) att syftet med dem och rutinerna är att bl.a. undvika att skatte- och arbetsrättsliga konsekvenser uppstår i efterhand för såväl KTH som stipendiaten. Andra syften är att tillförsäkra finansiering på skälig nivå för stipendiater under deras utbildning och att ge ledning till skolorna i deras handläggning av ärenden rörande stipendier. Dessutom avser riktlinjerna att väsentligt öka den interna kontrollen i stipendiehanteringen genom att införa obligatoriska rutiner för inrättande, beslut och utbetalning av stipendier.

Av dokumentet framgår vidare bl.a. följande. Det gäller fr.o.m. den 1 oktober 2001. Skolchefen beslutar om inrättande av stipendier, men kan delegera till prefekten eller motsvarande. Prefekten får däremot inte delegera vidare.

Stipendier för forskarutbildning bör ledigförklaras. Stipendier ska ligga i beloppintervall $\frac{1}{4}$ basbelopp och $\frac{1}{2}$ basbelopp per månad för heltid. Stipendiebeloppet ska fastställas med beaktande av planerad aktivitetsgrad. Handläggning av stipendier ska ske enligt fastställd rutin. Stipendier ska inte belöpa på en längre tid än två år. Ordförande i KTH:s stipendieråd kan, om särskilda skäl föreligger och skattehinder inte finns, medge undantag från denna regel beträffande forskarstuderande. Utbetalning av stipendium ska göras i förskott via lönesystemet. Vid sjukdom eller föräldraledighet bör stipendium utgå med oförändrat belopp i högst sex månader. Under rubriken *Stipendiatens försäkringsskydd* anges bl.a. att stipendiaten omfattas av den personskadeförsäkring för studenter som KTH tecknat hos Kammarkollegiet. KTH har också tecknat en tilläggförsäkring för utländska besökare och medföljande nära anhöriga hos Kammarkollegiet.

Luleå tekniska universitet

Luleå tekniska universitet har svarat följande. Universitetet har endast *egeninrättade* stipendier. Universitetet har inga generella riktlinjer för inrättande av stipendier och stipendierna annonseras inte ut. Fördelning sker vid institutionen och beslut fattas av prefekten genom s.k. prefektbeslut. Vid kortare sjukdom eller kortare föräldraledighet betalas stipendiet ut.

Högskoleverket har från universitetets webbplats inhämtat följande information ur den s.k. *Forskarutbildningshandboken*. Vid universitetet är anställningsformen i första hand doktorandtjänst. Stipendium för finansiering av forskarutbildning ska endast användas då särskilda skäl motiverar detta. Särskilda skäl kan t.ex. vara att en doktorand inte kan delta i institutionsarbetet. Ansökan om stipendium ska upprättas av den sökande och inges till prefekten. Doktorand som har stipendium får inte undervisa eller utföra annat arvoderat arbete. Stipendium kan utgå under högst två år enligt kommunalskattelagen och är inte en anställning i arbetsjuridisk mening. Ersättningen är inte skattepliktig och ger därför inga sociala förmåner.

Mittuniversitetet

Mittuniversitetet har svarat bl.a. följande. Universitetet har endast *egeninrättade* stipendier och centrala riktlinjer finns. Stipendier får inrättas och delas ut till *utländska studenter* som är antagna och bedriver forskarutbildning vid universitetet. Anställning som doktorand ska vara huvudregel. Svenska forskarstuderande ska ha anställning som doktorand. Även för utländska forskarstuderande ska stipendieformen bara användas i undantagsfall och väljas i de fall den studerande endast kommer att vistas i Sverige under sin utbildningstid. Institutionerna beslutar om ev. utannonsering av stipendierna och om fördelning. Av rektorsbeslut framgår att det är viktigt att universitetet ser till att stipendiaten tecknar försäkringar som så långt som möjligt ger samma skyddsnet som en anställning skulle ha gett.

Mittuniversitetet har bifogat nämnda beslut, vilket är daterat den 17 september 2002, och vari rektor fastställer *riktlinjer för institutionernas utgivande av forskarstipendier*. Av *riktlinjerna* framgår bl.a. de uppgifter universitet lämnat. Vidare framgår att det är prefekten som ansvarar för institutionernas stipendier. Med detta avses att låta inrätta stipendiet, bestämma dess storlek, kungöra de ledigförklarade stipendierna och begära in förslag på stipendiater.

Sveriges lantbruksuniversitet

Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) har inte bifogat några riktlinjer och inledningsvis svarat att SLU inte har några stipendier för doktoranders studiefinansiering, men modifierat sitt svar enligt följande. I princip har SLU inga egeninrättade stipendier, men SLU sköter om utbetalningarna till SIDA-finansierade doktorander under den tid de vistas vid SLU. I några fall har SLU också skött utbetalningen till doktorander som har med sig finansiering från hemlandet. I ett par fall har SLU även haft doktorander som finansierats med stipendier från EU-projekt. Eftersom stipendium inte kan utbetalas för längre tid än två år övergår dessa till doktorandtjänster eller så fortsätter doktoranden studierna i hemlandet.

Mälardalens högskola

Mälardalens högskola som inte har bifogat några riktlinjer har svarat bl.a. följande. Högskolan har endast *donationsstipendier* och erhåller för närvarande medel för två olika stipendier. Högskolan använder inte egna medel för stipendiaternas försäkringsskydd.

Chalmers tekniska högskola

Chalmers tekniska högskola (Chalmers) har svarat att den endast har *egeninrättade* stipendier och att enligt praxis inrättar Chalmers enbart stipendier åt utländska studenter. Chalmers har bifogat dokumentet *Stipendier till internationella doktorander, postdoktorer och internationella seniora forskare*, vari finns riktlinjer för stipendier som utbetalas av Chalmers. Chalmers har även bifogat dokumentet *Försäkringar för gästforskare och stipendiater*. Dessutom har Chalmers uppgett bl.a. följande. Stipendium beslutas av sektionens prefekt eller motsvarande. Beslutet ska tas upp som ett kort ärende i samverkansgruppen. Stipendiaten behåller stipendiet under sjuk- eller föräldraledighet.

Handelshögskolan i Stockholm

Handelshögskolan i Stockholm (HHS), som inte har bifogat några riktlinjer, har uppgett att den både har *egeninrättade och donationsstipendier*. HHS har vidare om båda formerna av stipendier anfört bl.a. följande. HHS har i sin budget stipendiemedel avsatta för doktoranders studiefinansiering. Därtill har institutionerna rätt att, av statliga medel som HHS erhåller för avlagda doktorsexamina, inrätta finansieringsstipendier. Beslut om fördelning av stipendier tas av Stipendiedelegationen efter beredning av institutionschefen i

samråd med professorerna inom institutionen. Finansiering beslutas för ett år i taget. Stipendier behålls under denna tid vid sjukdom. Vid föräldraledighet reduceras stipendiet i sådan omfattning att det tillsammans med ersättningen från Försäkringskassan motsvarar den nivå en doktorand skulle ha om denne hade en doktorandtjänst.

Därutöver har HHS beträffande donationsstipendier anfört att HHS tecknar tjänstegrupplivförsäkring samt olycksfallsförsäkring för arbetstid och fritid. För de externa stipendier som inte innefattar försäkringspeng betalar HHS en tjänstegrupplivförsäkring. Kostnaden för dessa försäkringar uppgår till 14 000 kronor per år för cirka 40 doktorander.

Bilaga 3

Sammanställning av uppgifter ur lärosätenas årsredovisningar

	Summa stipendier enligt ÅR (tkr)	Summa egeninrättade stipendier (tkr)
Uppsala universitet	ej uppg.	5 270
Lunds universitet	0	0
Göteborgs universitet	6 100	4 546
Stockholms universitet	13 900	3 584
Umeå universitet	4 042	220
Linköpings universitet	675	675
Karolinska institutet	4 460	3 662
Kungl. Tekniska högskolan	22 435	7 267
Chalmers	*	7 884
Luleå tekniska universitet	5 438	1 596
Sveriges lantbruksuniversitet	*	0
Handelshögskolan i Stockholm	*	1 689
Karlstads universitet	**	0
Växjö universitet	0	0
Örebro universitet	0	0
Mittuniversitetet	647	647
Blekinge tekniska högskola	0	
Högskolan i Jönköping	*	
Högskolan i Kalmar	0	0
Malmö högskola	0	0
Mälardalens högskola	0	0
Södertörns högskola	1 623	0
Summa	59 320	37 039

*) För SLU och lärosäten med enskild huvudman gäller inte samma återrapporteringskrav som för statliga lärosäten. Chalmers och SLU har redovisat antalsuppgifter; Chalmers 75 stipendier och SLU 88 stipendier för studiefinansiering i forskarutbildning.

***) Karlstads universitet har i Årsredovisningen endast uppgett antalsuppgiften 1 stipendium.

I tabellen redovisas uppgifter ur lärosätenas årsredovisningar för 2005 om avsatta medel för stipendier som studiefinansiering i forskarutbildning samt totalt belopp för egeninrättade stipendier enligt redovisningarna till Högskoleverket. Blekinge tekniska högskola och Högskolan i Jönköping ingår inte i verkets insamling.

I sina årsredovisningar har lärosätena redovisat att de tillsammans har avsatt 59 miljoner kronor för stipendier som studiefinansiering i forskarutbildning under 2005. I sina svar i Högskoleverkets enkät har de redovisat 37 miljoner kronor. In enkätsvaren ingår dessutom uppgifter från ett antal lärosäten som inte har redovisat några belopp i årsredovisningarna.

Vad beror då dessa diskrepanser på? Verket har kontaktat de lärosäten där avvikelserna är stora. I några fall har lärosätena i sina årsredovisningar angett att uppgiften är en uppskattning och inte en exakt summa. Det gäller exempelvis Göteborgs universitet. I övriga fall har vi fått följande kommentarer:

Stockholms universitet och Umeå universitet anger att uppgiften i årsredovisningen inte är korrekt. I summan ingår också andra typer av stipendier. Karolinska institutet meddelar att i årsredovisningen ingår också stipendier för blivande doktorander ”under den period som ofta föregår en registrering till forskarstuderande”. Enligt Kungl. Tekniska högskolan torde även stipendier till doktorander från externa finansiärer ingå i deras årsredovisning.

I Luleå tekniska universitets redovisning ingår också andra stipendier i årsredovisningen och Södertörns högskola har inga stipendier för doktorander, utan har redovisat andra stipendier i årsredovisningen. I antalsuppgiften från Sveriges lantbruksuniversitet ingår alla former av stipendier.

Sammantaget innebär det att de uppgifter som lärosätena har redovisat i sina enkäter till Högskoleverket ger en mera rättvisande bild än de uppgifter som lärosätena har redovisat i sina årsredovisningar.

Bilaga 4. Enkät och brev till lärosätena

Rektor
se sändlista

HÖGSKOLEVERKET
Swedish National Agency for Higher Education

Marie Kahlroth

2006-05-10

Reg.nr 63-2024-06

Högskoleverket kartlägger stipendier för doktoranders studiefinansiering

Högskoleverket har fått i uppdrag av regeringen att kartlägga vilka olika former av stipendier för doktoranders studiefinansiering som utbetalas av universitet och högskolor. I uppdraget ingår att redovisa vilka regler och rutiner universiteten och högskolorna har för hanteringen av stipendier, samt att bedöma omfattningen av totala antalet doktorander med stipendier som studiefinansiering och totalt utbetalade stipendiemedel.

Inom uppdraget avser verket att kartlägga omfattningen av dels egeninrättade stipendier, dels donationsstipendier som lärosätena har mandat att fördela.

Det finns ingen samlad information om hanteringen av stipendier vid universitet och högskolor att tillgå. För att kunna utföra uppdraget måste Högskoleverket därför samla in uppgifterna via bifogade blankett. Vi ber er komplettera med ytterligare uppgifter när ni ser att det behövs för att ge en heltäckande bild av hanteringen av stipendier.

Svaren behöver vi ha senast fredag 16 juni 2006. (Tiden förlängd till 1 september)

Svara via e-post, se kontaktuppgifter på blanketten.

Vid ett flertal lärosäten är stipendier en vanlig finansieringsform för doktorander, medan den inte förekommer alls vid andra. Förekomsten av stipendier som studiefinansiering i forskarutbildningen vid olika lärosäten framgår dels av forskarutbildningsstatistiken, dels av universitetens och högskolornas årsredovisningar för 2005. Enkäten skickas till berörda 20 lärosäten, se sändlista. Kopia på brevet och blanketten skickas via e-post till registrator. Använd den elektroniska blanketten när ni lämnar uppgifterna.

Om ni har några frågor är ni välkomna att höra av er till Marie Kahlroth eller Caroline Cruz, se kontaktuppgifter på blanketten.

Tack för er hjälp!

Ann-Caroline Nordström
Avdelningschef
Högskoleverket

Marie Kahlroth
Projektledare
Högskoleverket

Sändlista

Uppsala universitet
Lunds universitet
Göteborgs universitet
Stockholms universitet
Umeå universitet
Linköpings universitet
Karolinska institutet
Kungl. Tekniska högskolan
Chalmers tekniska högskola AB
Luleå tekniska universitet
Handelshögskolan i Stockholm
Sveriges lantbruksuniversitet
Karlstads universitet
Växjö universitet
Örebro universitet
Mittuniversitetet
Högskolan i Kalmar
Malmö högskola
Mälardalens högskola
Södertörns högskola

Blankett - Kartläggning av stipendier för doktoranders studiefinansiering

Högskoleverket har i uppdrag att kartlägga universitetens och högskolornas stipendier för doktoranders studiefinansiering. Vi ber Er därför att fylla i de uppgifter som efterfrågas nedan.

Vi behöver Era svar senast fredagen den 16 juni 2006 (ändrat till 1 september).

Svara via e-post – e-postadresser finns sist i blanketten.

Med egeninrättade (egenfinansierade) stipendier avses stipendier som finansieras av lärosätets medel för forskning och forskarutbildning.

Med donationsstipendier avses stipendier från lärosätets stipendiestiftelser/stiftelsedonationer.

GENERELLA FRÅGOR

1. Ange lärosätets namn: _____

2. Vilka former av stipendier för doktoranders studiefinansiering har/hade lärosätet åren 2005-2006?

Svara genom att kryssa för svarsalternativen.

- Lärosätet har/hade egeninrättade (egenfinansierade) stipendier
- Lärosätet har/hade donationsstipendier
- Lärosätet har/hade inga stipendier för doktoranders studiefinansiering

FRÅGOR OM EGENINRÄTTADE (EGENFINANSIERADE) STIPENDIER

3. Beskriv hur egeninrättade (egenfinansierade) stipendier för doktoranders studiefinansiering fungerar när det gäller nedanstående aspekter. Gör beskrivningen i Word/elektroniskt (max 2 sidor).

Har lärosätet riktlinjer för inrättande av stipendier? I så fall bifoga dessa till Högskoleverket.

Annonseras stipendierna ut? Hur går annonseringen till?

Hur beslutas om fördelning av stipendier? Vem beslutar om fördelning?

Vilka riktlinjer gäller om stipendiaten skulle bli sjuk- eller föräldraledig under stipendieperioden?

4. Fyll i uppgifter om omfattningen av **egeninrättade stipendier** år 2006 och år 2005, per **vetenskapsområde och totalt för lärosätet**. Räkna ihop uppgifterna för lärosätet för år 2006 respektive år 2005. Till år 2006 ska både utbetalade och planerade stipendier räknas in. Med finansieringsgrad avses hur stor del av heltidsaktivitet som stipendiet avses finansiera.

Lärosätets egeninrättade (egenfinansierade) stipendier år 2006:

Vetenskapsområde	Antal egeninrättade stipendier	ANTAL STIPENDIER Finansieringsgrad av heltidsaktivitet			SUMMERAT Belopp och period	
		Antal stip. med 80-100 procents finansieringsgrad	Antal stip. med 50-79 procents finansieringsgrad	Antal stip. med mindre än 50 procents finansieringsgrad	Summerat stipendiebelopp (kr)	Summerat antal ¹ stipendiemånader
		Humanistisk-samhällsvetenskapligt				
Medicinskt						
Naturvetenskapligt						
SLU						
Tekniskt						
Totalt för lärosätet						

Lärosätets egeninrättade (egenfinansierade) stipendier år 2005:

Vetenskapsområde	Antal egeninrättade stipendier	ANTAL STIPENDIER Finansieringsgrad av heltidsaktivitet			SUMMERAT Belopp och period	
		Antal stip. med 80-100 procents finansieringsgrad	Antal stip. med 50-79 procents finansieringsgrad	Antal stip. med mindre än 50 procents finansieringsgrad	Summerat stipendiebelopp (kr)	Summerat antal ¹ stipendiemånader
		Humanistisk-samhällsvetenskapligt				
Medicinskt						
Naturvetenskapligt						
SLU						
Tekniskt						
Totalt för lärosätet						

¹ Varje stipendium avses att finansiera doktoranden ett visst antal månader. Här frågar vi efter summan av antalet månader för alla stipendier sammanlagt.

FRÅGOR OM DONATIONSTIPENDIER

5. Beskriv hur donationstipendier för doktoranders studiefinansiering fungerar när det gäller nedanstående aspekter. Gör beskrivningen i Word/elektroniskt (max 2 sidor).

Hur annonseras stipendierna ut?

Hur beslutas om fördelning av stipendier? Vem beslutar om fördelning?

Vilka riktlinjer gäller om stipendiaten skulle bli sjuk- eller föräldraledig under stipendieperioden?

Använder lärosätena egna medel för att komplettera stipendiaternas försäkringsskydd? I så fall, ange ungefärlig kostnad per stipendium samt vad det innebär i årlig kostnad för lärosätet.

6. Fyll i uppgifter om omfattningen av donationstipendier år 2006 och år 2005, per vetenskapsområde och totalt för lärosätet. Räkna ihop uppgifterna för lärosätet för år 2006 respektive år 2005. Till år 2006 ska både utbetalade och planerade donationstipendier räknas in. Med finansieringsgrad avses hur stor del av heltidsaktivitet som stipendiet avses finansiera.

Lärosätets donationstipendier år 2006:

Vetenskapsområde	Antal donationstipendier	ANTAL STIPENDIER Finansieringsgrad av heltidsaktivitet			SUMMERAT Belopp och period	
		Antal stip. med 80-100 procents finansieringsgrad	Antal stip. med 50-79 procents finansieringsgrad	Antal stip. med mindre än 50 procents finansieringsgrad	Summerat stipendiebelopp (kr)	Summerat antal ² stipendiemånader
		Humanistisk-samhällsvetenskapligt				
Medicinskt						
Naturvetenskapligt						
SLU						
Tekniskt						
Totalt för lärosätet						

Lärosätets donationstipendier år 2005:

Vetenskapsområde	Antal donationstipendier	ANTAL STIPENDIER Finansieringsgrad av heltidsaktivitet			SUMMERAT Belopp och period	
		Antal stip. med 80-100 procents finansieringsgrad	Antal stip. med 50-79 procents finansieringsgrad	Antal stip. med mindre än 50 procents finansieringsgrad	Summerat stipendiebelopp (kr)	Summerat antal ² stipendiemånader
		Humanistisk-samhällsvetenskapligt				
Medicinskt						
Naturvetenskapligt						
SLU						
Tekniskt						
Totalt för lärosätet						

² Varje stipendium avses att finansiera doktoranden ett visst antal månader. Här frågar vi efter summan av antalet månader för alla stipendier sammanlagt.

7. Är samtliga medel som används för donationsstipendier bundna till att användas som stipendier enligt stadgarna/ stiftelseurkunden?

Ja → Hoppa över fråga 8.
 Nej

8. Ange belopp av lärosätets donationsmedel/stiftelse donationer som är inte bundet att användas som stipendier (och skulle därmed kunna användas för exempelvis utbildningsbidrag i stället)?

År 2006 är _____ kronor av donations-/stiftelsemedlen på lärosätet inte bundna till stipendier

År 2005 var _____ kronor av donations-/stiftelsemedlen på lärosätet inte bundna till stipendier

Lämna namn, telefon och e-postadress till kontaktperson som sammanställt denna information.

Namn: _____

Avd/enhet: _____

Telefon: _____

E-postadress: _____

Tack för Er hjälp att fylla i blanketten!

Om Ni har frågor om kartläggningen eller frågorna är Ni välkomna att kontakta oss på Högskoleverket.

Caroline Cruz
080- 563 087 23
caroline.cruz@hsv.se

Marie Kahlroth
08-563 085 49
marie.kahlroth@hsv.se